

UTAZÓTÁRSUNK, A MÉH

Weiner Sennyey Tibor: *A méhészet művészete*

■ Mi a különbség a mézvadászat és a méhészkedés között? Miért gondolták sokáig azt az emberek, hogy a méhcsaládok csúcsán a király áll? Milyen lehetett az ősi magyar méhészet? Mire jó az apiterápia? Ilyen és ehhez hasonló kérdéseket tesz fel Weiner Sennyey Tibor, József Attila-díjas író, költő és gyakorló méhész *A méhészet művészete* című kötetében.

Két év terméke ez a gyűjtemény, melynek esszéit a szerző a *Méhészet* szakfolyóiratban publikálta. Nagy vállalkozás ez a kötet, hiszen személyes, irodalmi, méhészeti, kultúrtörténeti és gyógyászati szempontból is megközelíti az emberek és méhek különös kapcsolatát. Az esszéket szemléltető jellegű fekete-fehér képek (melyeken néha a szerző is felbukkan) és versek, szövegrészletek övezik.

Az ősök méhei című nyitófejezetből megtudhatjuk, hogy már az őskor idejéről is találunk méheket és mézvadászokat ábrázoló barlangrajzokat. Már elődeink is füsttel igyekeztek megnyugtatni zümmögő barátainkat. A barlangrajzok (ebben nincs konszenzus) valószínűleg szakrális okokból is készülhettek, vagyis az ősemberek azt remélték, hogy a rajzok a vadászat sikerét és újabb kalandok átélését fogják jelenteni.

A Nap leányai, avagy az ókori Egyiptom méhei és méhészei című fejezetben kiderül, hogy a méhészettel először az ókori Egyiptomban kezdtek foglalkozni, hiszen méhészetről csak akkor beszélhetünk, ha a méhész a méhcsalád jólétét, egészségét is szem előtt tartja. Az egyiptomi mitológia szerint Ré isten könnyeiből születtek meg az első méhek, innen a *Nap leányai* elnevezés. Rengeteg falfestmény szerepelnek, és a fáraók neve előtt is méhhieroglifa szerepelt. A mézet nagy értéknek tartották, elsősorban ételként, de gyógyszerként, fizetőeszközként és az isteneknek szánt ajándékként is hasznosították

A zsidó kultúrkörben is fontos szerepe van a méznek, az Ószövetség szám szerint ötvenötször említi a mézet – írja Weiner. A méz és a méhészet az ókorban kapcsolatteremtő és kultúrákon átívelő szereppel rendelkezett. Sámson például az oroszlán legyőzése után a legyőzött állat teteméből mézet evett, hasonlóan a görög Arisztaiszhoz, akit később az emberek „az állattenyésztés és a méhészet isteneként kezdték tisztelni”. (37.) A kereszténységben Keresztelő Szent János sáskát és mézet evett, vagyis a jó és a rossz (gonosz) ismerője volt, így ismerhette fel Jézust is.

A méhek és emberek közötti ősi kapcsolatot ismertető kultúrtörténeti fejezetek után Weiner tesz egy kitérőt, fejben megrendezi a *méhes filmek fesztiválját*. Megtudhatjuk, hogy a szerző nagy kedvence a *Maja, a méhecske* című mese, Poroszka Magyar Zsolt méhekről szóló filmjei pedig „ezerszer jobbak, [...] mint az amerikai, szenzációhajhász méhes dokumentumfilmek”. (42.)

A múltról való tudásunk sosem lehet pontos (és teljes), így a rég letűnt korok szokásainak és tradícióinak helyes értelmezésében sem lehetünk biztosak. A *rejtélyes kaptárkövek* esetében sincs ez másképp. A magyarországi kaptárkövekről a kutatóknak, szakértőknek igen ellentmondásos nézeteik vannak. Egyesek urnatemetőnek vagy a pogány kori magyarság szertartásainak helyszínéként értelmezik a kaptárköveket. Mások nyitottabbak a kaptárkövek – a népi emlékezetben is őrzött – méhészlakásként való értelmezésére.

Az ősmagyar méhészek, avagy a méhek és a magyar nyelv című fejezetben az őshaza, a magyar nyelv és a méhészet kapcsolatát tárgyalja a szerző: többek között

a méh, a méz és az odú is finnugor eredetű szó. Weiner – Szabadfalvi József nyomán – leírja, hogy őseink már a finnugor együttélés idején is foglalkozhattak méz-vadászattal. Szintén a magyar kultúrkörnél maradva, Berzsenyit és Hamvast idézi fel, ennek során kiderül, hogy Berzsenyi Dániel életében igen fontos szerepet játszott a méhes, melyről Hamvas is ír egyik esszéjében: »A méhes a meditáció helye.« (78).

A méhek és a varázsló méhés, avagy »miért a méhészet a mezőgazdaság költészete« című fejezetben a méhészet tudatos és ösztönös jellegének keveredéséről, illetve a méhtartáshoz kapcsolódó babonákról esik szó.

A méhek és a halál, avagy mit kell elmondani a méheknek a kötet talán egyik legérdekesebb fejezeteinek egyike. Szláv, német és angol nyelvterületen él az a szokás, hogy a méhészt halálakor a családtagok valamelyike elmondja a méheknek, hogy gazdájuk elhunyt. A hiedelem szerint a méhcsalád csak így élheti túl a méhészt halálát. Ez érdekes kérdéseket és gondolatokat vet fel az ember-méh viszonyról, pl. képesek-e a valamiféle kapcsolatot kialakítani a méhek a méhészszel? Tudnak-e a méhek méhészt gyászolni? Weiner – mint kiderül – szokott beszélni a méheivel, még verseket is mond nekik.

Az antikvitáshoz visszatérve, a nagy görög gondolkodó, Arisztotelész és az ő apikulturális munkássága is kiemelt szerepet kap. Arisztotelész ismeretei a méhekről tudatos és figyelmes méhészeti hagyományra utalnak. Tudta például azt, hogy a méhek virághűek, azaz ugyanahhoz a virághoz térnek vissza, amelyet már megkezdték. Szerinte a méhek (egyéb rovarokkal együtt) államalkotó élőlények. Mint tudjuk, Arisztotelész az embert politikai élőlénynek tartotta, ugyanakkor az államalkotás képességét a méheknek is megadta. Ahogy az egyiptomi vagy a zsidó-keresztény kultúrkörben, úgy a görögöknél is az istenivel, a magasztossal kapcsolódik össze a méh. Arisztotelész az embereken kívül csak a méheknek tulajdonít isteni származást. A filozófus – minden erénye ellenére is – egy hatalmasat tévedett, ez a tévedés pedig jelentősen meghatározta a középkor vallási-politikai-társadalmi gondolkodását. Arisztotelész azt gondolta, hogy a méhcsalád „feje” a király, nem a királynő. Ezt a gondolatot később is helyesnek gondolták, a jó királyságokat és a katolikus egyházat is egy hatalmas méhkashoz hasonlították, melyben egy tökéletesen működő hierarchia létezik. I. Erzsébet királynő idején változott meg (és terjedt el) végérvényesen a helyes nézet Charles Butlernek köszönhetően, aki maga is egy nagy méhkashoz hasonlította az ideális társadalmat, élén immár a királynővel.

Nagyt ugorva időben és térben, eljutunk Sylvia Plath méhekkel való önterápiájához, vagyis az apiterápiához. Plath édesapja méhészt volt, az ő elvesztése pedig súlyos traumát okozott számára, melyen a méhek sem tudtak igazán segíteni. Évekkel Plath halála után (a Görögországban található) Lérosz szigetén alkalmazni kezdték a méhészkedést a pszichoterápiában. Itt feltétlenül meg kell említeni Weiner tudatosságát és a szerkesztő, Szűcs Andrea kiváló munkáját, hiszen minden esszében van valami közös pont (a méheket és a méhészetet leszámítva is), amely összeköti ezeket az írásokat. Valóban kötetről beszélünk, nem pusztán egymás mellé rakott (közös tematikájú) esszékről.

Az úrméhek sikertelen (vagy csekély sikerű) életéről is olvashatunk. Megdöbentő, de több méh járt az űrben, mint ember. Igaz, sokkal több méh (és nagyobb arányban) halt bele ebbe a „kis utazásba”. Weiner (a kötetben többször is) felhívja a figyelmünket a méhek fontosságára az emberiség és a bolygó számára. A globális felmelegedés, a különböző (káros) vegyszerek használata miatt egyre nagyobb az esélye annak, hogy a méhek kipusztulnak, vagy drasztikus mértékben csökken a számuk. Ez nyilván az emberiség és sok más állat-, illetve növényfaj kipusztulását vagy egyedszámának nagymértékű csökkenését idézheti elő. Az úrméhekbe vetett hit, vagyis az, hogy majd a Marsra, a Holdra vagy egy űrállomásra

fogjuk a méheket szállítani – Weiner szerint – ki van zárva: „nincsenek olyanok, hogy »ürméhek«, teszem hozzá óvatosan.” (156).

A méhekről elsősorban a zümmögés jut eszünkbe, vagyis a *méhek muzsikája*. A méhek különböző frekvenciákon rezegnek, ezzel jelezve hangulatukat. Ideális esetben a méhcsalád csendes, egyenletes hangokat ad ki, a hangos és zavaros zümmögés valami bajt jelez.

A *méhek és az ember*ben a meditáció kap kiemelt szerepet: „Minél erősebb és koncentráltabb a jelenlétem, annál gyorsabban tudok képet alkotni, annál kevésbé zavarom a méheket, annál eredményesebb vagyok.” (172). A meditáció (de ide sorolhatnám az imát is) tehát jótékony hatással van a méhekre is, vagyis túllépi a személyes és az interperszonális (emberek, személyek közötti) viszonyokat. Megtudjuk azt is, hogy a legnagyobb drámaíró, Shakespeare műveiben is sokat szerepelnek a méhek, a már említett utópisztikus társadalomra való példaként. Weiner ezzel az elképzeléssel élesen szembemegy, ugyanis az önkényuralmi rendszerek (tévesen, de hatásos módon) előszeretettel használták a méhkaptárt mint a tökéletes társadalom metaforáját, ahol mindenki eleve elrendelt, nem megkérdőjelezhető szerepet tölt be.

A képzőművészetben is nagyon sok méhvel találkozhatunk mind konkrét, mind metaforikus vagy allegorikus formában (pl. Id. Lucas Cranach: *Cupido panaszkodik Vénusznak*).

Az apiterápia külön fejezetet kap, melyben a szerző a méhek mérgének gyógyító erejével foglalkozik. Ennek a gyógyászati ágának nagy úttörője Beck Bódog, neki köszönhetjük a szó születését is. Igaz, már az ókorban is ismerték a méz, illetve a méhszúrás gyógyító erejét. A méhméreg-terápiával kapcsolatban felmerül sok probléma is, nevezetesen az allergiás reakciók. A modern gyógyászat keveset foglalkozik az apikultúrával, mert a méhméreg kinyerése nehéz feladat.

A *méhek és a költő* című zárófejezetben Weiner megfogalmazza a méhekről és a természetről alkotott képét, egy etikus, a természettel összhangban lévő együttműködést javasol nekünk, olvasóknak.

A *méhészet művészetében* Weiner Sennyey Tibor egy sokrétegű, rendkívül szerteágazó világot mutat be az olvasónak. Kultúrtörténeti, képzőművészeti, mitológiai, irodalmi, gyógyászati és méhészeti szemszögből láttatja a méheket, véleményeket és nézeteket ütköztet egymással, izgalmas kérdéseket fogalmaz meg, néhányra válaszol, sokat nyitva hagy (megteremtve a lehetőséget a válaszadásra). Állást foglal a természet védelme és a béke mellett (a méh mint a béke jelképe), aggasztja a Föld, az emberiség és a méhek jövője, ugyanakkor optimizmusra buzdít. Gördülékeny, olvasmányos szövegek ezek (ahogy az esszé műfajához illik), melyek nemzeti és nemzeteken átívelő, lokális és globális látásmódot is kínálnak. Minden esszé kapcsolódik több másikhoz, elegáns átvezetőkkel találkozhatunk. A könyv utazás térben és időben, szokásrendszerek és kultúrák, államok és nemzetek között, ahol a méh az állandó utazótársunk. Még az olyan emberrel is meg tudja szeretetni a méheket, aki nem különösebben rajong a repülő, zümmögő, fulánkkal felvértezett élőlényekért – mint e sorok írója például.

Szigeti Alex